

ЎЗБЕКИСТОНДА ЭЛЕКТРОН ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИ ТИЗИМИГА АСОС СОЛИНИШИ ВА УНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ЖАРАЁНИ

Намду таянч докторанти

3 боскич Рафиқова Гулноза Валижонова

Мамлакатда кейинги беш йил ичида давлат хизматларини “электрон ҳукумат” ва бошқа электрон воситаларда амалга ошириш тажрибаси шаклланди. Албатта, бу ҳолат давлат бошқарувида бюрократияга барҳам бериш, давлат хизматларини тезкорлик билан амалга ошириш ва уни осонлаштириш каби қулайликлар асосида кечишига имкониятлар яратди. Шу билан бирга, мамлакат қонунчилигида “Электрон ҳукумат” ва у билан боғлиқ турли АКТларга оид тушунчаларнинг тавсифлари пайдо бўлди.

“Электрон ҳукумат” - давлат органларининг жисмоний ва юридик шахсларга ахборот-коммуникация технологияларини қўллаш йўли билан давлат хизматлари кўрсатишга доир фаолиятини, шунингдек идоралараро электрон ҳамкорлик қилишни таъминлашга қаратилган ташкилий-ҳукукий чора-тадбирлар ва техник воситалар тизими, деб эътироф этилди.

Электрон ҳукуматнинг асосий вазифалари эса қуйидагилардан иборат ҳолда белгиланди:

- давлат органлари фаолиятининг самарадорлигини, тезкорлигини ва шаффофлигини таъминлаш, уларнинг масъулиятини ва ижро интизомини кучайтириш, аҳоли ва тадбиркорлик субъектлари билан ахборот алмашишни таъминлашнинг қўшимча механизмларини яратиш;
- ариза берувчилар учун мамлакатнинг бутун ҳудудида давлат органлари билан ўзаро муносабатларни электрон ҳукумат доирасида амалга ошириш бўйича имкониятлар яратиш;
- ўз зиммасига юклатилган вазифалар доирасида давлат органларининг маълумотлар базаларини, Ягона интерактив давлат хизматлари портални ва Электрон давлат хизматларининг ягона реестрини шакллантириш;
- аҳоли ва тадбиркорлик субъектлари билан ўзаро муносабатларни амалга оширишда электрон ҳужжат айланиши, давлат органларининг ўзаро ҳамкорлиги ва уларнинг маълумотлар базалари ўртасида ахборот алмашинуви механизмларини шакллантириш ҳисобига давлат бошқаруви тизимида «бир дарча» принципини жорий этиш;
- тадбиркорлик субъектларини электрон ҳужжат айланишидан фойдаланишга, шу жумладан статистика ҳисоботини тақдим этиш, божхона расмийлаштируви, лицензиялар, рухсатномалар, сертификатлар бериш жараёнларида, шунингдек давлат органларидан ахборот олиш жараёнларида электрон ҳужжат айланишидан фойдаланишга ўтказиш;
- тадбиркорлик субъектларининг электрон тижорат, Интернет жаҳон ахборот тармоғи орқали маҳсулотни сотиш ва харидларни амалга ошириш тизимларидан фойдаланишини, шунингдек

коммунал хизматларни ҳисобга олишнинг, назорат қилишнинг ва улар учун ҳақ тўлашнинг автоматлаштирилган тизимларини жорий этишни кенгайтириш;

- нақд бўлмаган электрон тўловлар, давлат харидларини амалга ошириш, масофадан фойдаланиш тизимларини ва банк-молия соҳасидаги фаолиятнинг бошқа электрон шакллари ривожлантириш.

Шу билан бирга, “электрон ҳукумат”нинг асосий принциплари сифатида қуйидагилар қабул қилинди:

- давлат органлари фаолиятининг очиклиги ва шаффофлиги;
- электрон давлат хизматларидан ариза берувчиларнинг тенг равишда фойдаланиши;
- «бир дарча» принципи бўйича электрон давлат хизматлари кўрсатиш;
- давлат органларининг ҳужжатларини бирхиллаштириш;
- электрон ҳукуматнинг ягона идентификаторларидан фойдаланиш;
- электрон давлат хизматлари кўрсатиш тартибини мунтазам такомиллаштириб бориш;
- ахборот хавфсизлигини таъминлаш¹.

Давлат бошқарувида “Электрон ҳукумат”нинг авлат хизматлари кўрсатишга оид фаолияти очик ва шаффоф тарзда амалга оширилиши билан ажралиб туради. Ариза берувчиларга электрон давлат хизматлари кўрсатиш тартиби тўғрисидаги ахборот оммабоп ва очикдир ҳамда у электрон давлат хизматлари кўрсатувчи давлат органларининг расмий веб-сайтларида эълон қилинади. Электрон давлат хизматлари кўрсатувчи давлат органлари ариза берувчи сўровининг кўриб чиқилиши ҳолати ва хизматлар кўрсатилиши натижалари тўғрисидаги ахборотни тегишли хабарларни электрон шаклда юбориш йўли билан унинг талабига кўра тақдим этади.

«Бир дарча» орқали электрон давлат хизматлари кўрсатиш принципининг мазмун-моҳияти шундаки, электрон давлат хизматлари кўрсатувчи давлат органи бундай хизмат кўрсатиш учун бошқа давлат органларида мавжуд бўлган ҳужжатлар ва маълумотларни олиши талаб этиладиган ҳолларда электрон давлат хизмати кўрсатиш «бир дарча» принципи бўйича амалга оширилади, бунда электрон давлат хизматлари кўрсатувчи давлат органи мазкур ҳужжатлар ва маълумотларни мустақил равишда, ариза берувчининг иштирокисиз идоралараро электрон ҳамкорлик қилиш воситасида олади.

¹Қаранг: Ўзбекистон Республикасининг “Электрон ҳукумат тўғрисида”ги қонуни. 2015 й. 9 декабрь.// Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2015 й., 49-сон, 611-модда; Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021 й., 03/21/683/0375-сон.

Электрон ҳукумат таърифлари	
Бирлашган Миллатлар Ташкилоти	Электрон ҳукумат фуқароларга давлат органлари томонидан ахборот ва хизматларини етказиб бериш учун Интернет фойдаланиш;
Жаҳон банки	Электрон ҳукумат давлат органлари ахборот технологияларидан фойдаланиб фуқаролар, тадбиркорлик субъектлари ва бошқа давлат органлари ўртасидаги ўзаро муносабатларни яхшилашни назарда тутди. Ушбу технологиялар турли мақсадларга хизмат қилиши мумкин: фуқароларга давлат хизматларини яхшироқ етказиб бериш, бизнес ва ишлаб чиқариш билан ўзаро мулоқотни такомиллаштириш, керакли маълумотларни олиш орқали фуқаро ҳуқуқ ва имкониятларини кенгайтириш, ёки янада самарали давлат бошқарувини амалга ошириш.
Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилоти	Электрон ҳукумат атамаси ҳукумат томонидан АКТдан фойдаланиб, бир қатор амалий функцияларини тўлақонли бажариши назарда тутди. Хусусан, Интернет ва тегишли технологиялар томонидан таклиф этилган тармоқ салоҳияти тузилмалари ва ҳукуматнинг ишлаш жараёнини трансформацияси тушунилади.

“Электрон ҳукумат” тизимининг мамлакатда муваффақиятли амалга ошириш учун у қуйидаги 4 та мақсадларни амалга ошира олиши лозим:

- Онлайн ҳукумат хизмати;
- Қоғозсиз ҳукумат;
- Билимга асосланган ҳукумат;
- Шаффоф ҳукумат.

Мазкур 4 та мақсадларга эришиш учун электрон ҳукумат тизими ҳукуматнинг бир неча даражаларида ташкиллаштирилган бўлиши лозим. Ҳукумат бошқарувининг ҳар бир даражасида бажариладиган 3 та асосий вазифалар қўйилган: (1) инновацион фуқаро хизматлари (G2C); (2) инновацион бизнес хизматлари (G2B); (3) инновацион ҳукумат ичидаги ишлари (G2G, G2E).

“Электрон ҳукумат”нинг бир неча жиҳатлари мавжуд бўлиб, улар ундан фойдаланувчилар ва уларнинг ўзаро муносабатлари асосида қуйидагича характерланади.

-Давлат - фуқароларга (G2C) фуқаролар турли маълумотлар, хизматлар ва бошқа имкониятлар билан таъминланадилар.

-Давлат - бизнесга (G2B) ҳукумат ва бизнес ўртасидаги муносабатлар ва ўзаро бир қатор алоқаларни таъминлайди.

-Давлат - давлатга (G2G) давлат ичида ёки давлат идоралари ўртасидаги турли ахборотларни алмашиш ва ҳамкорликни қўллаб-қувватлашни таъминлаш. - Давлат-ҳодимларга (G2E) ички

жараёнларини соддалаштириш ва фуқаролик хизмати, давлат ва унинг ходимлари ўртасидаги алоқа бошқарувини осонлаштириш орқали унумдорлигини оширади. Фуқаролар билан ўзаро муносабати нуқтаи назаридан ва кўрсатилаётган хизматлар кўриниши жиҳатидан электрон ҳукумат тизими хизматларини кўрсатиш бўйича мантиқан икки қисмга ажратилиши мумкин: офис-олди ва офис-орқаси. Электрон ҳукумат тизими турли хизматларни кўрсатишнинг офис-олди кўринишида хизматларни етказиб бериш, ахборот ва хизматларини етказиб берувчиларни кўриши, давлат билан фуқаро ва бизнес ўзаро муносабатларини кўриш ва бошқаришни англатади. G2B ҳукумат ва бизнес ўртасида турли операцияларни ўз ичига олади, G2C эса, фуқароларга ахборот тарқатишни ва давлат хизматларини етказиб беришни ўз ичига олади. АКТ асосида фаоллаштирилган G2C хизматлар ҳукумат томонидан ахборот алмашиш тизими ва фуқаролар учун бир-ойна онлайн портали орқали ахборот ва бошқа хизматлардан фойдаланиш учун имконият яратувчи иловалар орқали етказиб беради. Бундай портал фуқаролар учун қуйидаги хизматларни тақдим этиши мумкин 2 : - Турли рухсатномалар/лицензиялар ва сертификатлар бериш; - Қонун/маъмурий огоҳлантиришлар ва тегишли қонунлар ҳақидаги маълумотлар билан таъминлаш; - Тўлов хизматлари, солиқларни қайтариш ва ижтимоий коммунал тўловлар; - Электрон маслаҳат, электрон муҳокама, электрон сайлов орқали давлат ишларида иштирок этиш имкониятларини бериш.

Таҳлиллардан кўриниб турибдики, мамлакада давлат хизмати кўрсатиш тизимининг шаклланиши ва ривожланиши Президент Ш.М.Мирзиёевнинг ташаббуси ва саъи ҳаракати билан тўрт йил муқаддам пайдо бўлди. Ўтган давр ичида давлат хизматлари кўрсатиш тизими МДХ давлатлар ичида энг юқори даражада бўлишига эришилди, ўзида ривожланган давлатларга хос хусусиятлар ва белгиларни мужассамлаштирди. Бу соҳадаги ислохотлар натижаси ўлароқ давлат идоралари халққа хизмат қилиш даврини бошлади, бюрократия чекланди, фуқаролар қулай ва тезкор давлат хизматларидан фойдаланиш имкониятларига эга бўлди.